

utolsó pedig a Zsoboki Nemzetközi Képzőművészeti Alkotó- és Fotótábor. A tájékozódást megkönnyítendő, a szerkesztők a forrásmunkák listáját követően egy névmutatót is összeállítottak. Ez azért fontos, mert lehetővé teszi a gyors keresést, hiszen a címszó mellett megjelenik az összes lapszám, ahol az előfordul. Például a Babeş-Bolyai Tudományegyetem a 14., 21., 41., 51., 59., 80., 81., 91., 104., 121., 133., 140., 154., 155., 180. és 228. lapon jelenik meg különböző kontextusokban. A névmutató után a tartalomjegyzék, valamint a sorozat eddigi köteteinek listája következik.

A szócikkek megszerkesztésekor a szerzők arra törekedtek, hogy tömör, tárgyilagos leírását, bemutatását adják a címszóként kiemelt fogalomnak anélkül, hogy az egyes fogalmakkal kapcsolatos esetleges múltbeli vagy mai vitákra kitérnének. Így az olvasók pontosan a szükséges és elégséges információmennyiséget kapják. A szócikkek szempontjából ez azt jelenti, hogy vannak olyan címszavak, amelyek mellett egészen rövid leírás áll.

Például: borica a hétfalusi magyarok jellegzetes tánca, a téli napforduló rítusaihoz tartozó legénytánc. Főleg aprószentek napján (december 28-án) járják, de régen a farsangba is átkerült. A táncosok színes szalagokat és zajkeltő eszközöket (csörgőket, sarkantyúkat) viselnek, kezükben csákányt vagy lapockát tartanak. Pantomimikus játékokban megjelenik a jelképes meghalás és életre kelés.

Más szócikkek esetében viszont részletesebb a leírás. L. például Erdélyi fejedelemség, Kolozsvári magyar színház stb.

3. Hogyan tovább? – Jövőbeli tervek

Mivel az *Erdélyi magyar kulturális szótár* egy sorozat negyedik kötete, jogosan merül fel a kérdés, hogy lesz-e folytatás. Mivel Erdélyben több kultúra él egymás mellett, ezért a szerzők szükségesnek látnak a továbbiakban elkészíteni egy erdélyi cigány, valamint egy magyar–zsidó kulturális szótárt is. Illetve annak érdekében, hogy ezek a szótárak minél szélesebb közönséget tudjanak elérni, jó volna mindezen szótáraknak – akár valamilyen formában egy összesített – angol változatát is elkészíteni.

ZSEMLYEI BORBÁLA

Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Magyar Általános Nyelvészeti Tanszék
Kolozsvár/Cluj-Napoca, Horea 31
zsemlyei@yahoo.com

ROMÁN ILONA, **A kétnyelvűség és a kognitív képességek fejlődésének összefüggései romániai magyar tanulóknál.** Szabó T. Attila Nyelvi Intézet kiadványai. Sepsiszentgyörgy, 2022. 231 l.

Ha a kétnyelvűség kognitív előnyeiről kérdezzük, a Google internetes keresőmotor szempillantás alatt több mint 8 millió angol nyelvű találatra képes. Ez a hatalmas szám is azt jelzi, hogy a szerző, Román Ilona, egy kulcsfontosságú területen vizsgálódik *A kétnyelvűség és a kognitív képességek fejlődésének összefüggései romániai magyar tanulóknál* című kötetében, amely a Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványok sorozatban jelent meg Benő Attila és Szilágyi N. Sándor szakmai lektorálásával. A kötetben a szerző a kutatási területet

azonban tovább szűkíti, a romániai magyar 11 év körüli tanulók körére, és így vizsgálja a kétnyelvűség és a kognitív képességek fejlődésének összefüggéseit.

Megragadó, figyelemfelkeltő már az Előszó is, ahol a szerző saját kétnyelvűségéről vall, kisebbségi helyzetéről, nyelvi, nyelvhasználati nehézségeiről, frusztrációjáról. Ez készítette, saját bevallása szerint, hogy alapos, célratörő kutatása során választ keressen arra, milyen előnyei vagy hátrányai vannak a kétnyelvűségnek, melyek a feltételei egy magas szintű nyelvi kompetencia kialakulásának, és milyen szerephez jut mindebben a környezet. Mint írja, bizonyítékot keresett arra, hogy a kétnyelvűségnek van-e hatása a gyermek kognitív fejlődésére, és ha igen, az miben, illetve hogyan valósul meg.

A kötetet annak is érdemes kézbe venni, aki nem a kétnyelvűség-modelleket, a kétnyelvűséggel kapcsolatos terminológiát, vagy a kétnyelvűség-kutatások elméleti hátterét akarja feltétlenül megismerni. E témakörök is benne vannak a könyvben, és hasznosak lehetnek egyetemi hallgatók, kutatók számára, akik a kétnyelvűség és kognitív képességek kapcsolata iránt érdeklődnek. A könyv értéke talán mégis inkább a gyakorlati rész bemutatásában, a gondosan megtervezett és kivitelezett kutatási fázisok, eredmények bemutatásában és tárgyalásában rejlik, és ez bárki számára érdekes, új tudás lehet.

A romániai magyarság esetében a kétnyelvűséggel kapcsolatos kérdések, dilemmák központi helyet foglalnak el. A szociológiai, szociolingvisztikai, nyelvpolitikai, nyelvhasználati, nyelvtörténeti szempontokat előtérbe helyező kutatások rendkívül sok eredménnyel gazdagították a kétnyelvűség szakirodalmát. Jelen kötet pedig ki tudja egészíteni ezt a sort, felhívja a figyelmet a romániai magyarságot érintő egyik fontos dilemmára: mikor lesz előny számára a kétnyelvűség, és annak melyik fajtája?

A szerző erőssége, hogy igyekszik objektív maradni, és nem törekszik kizárólag a sokat hangoztatott előnyökre felhívni a figyelmet, hanem jelzi azt is, hogy nem feltétlen értenek egyet a szakemberek a kétnyelvűség mindenkor kognitív előnyeivel. Ahogy írja: „bennünket igazából nem annak a kérdése foglalkoztat, hogy jobban teljesítenek-e a kétnyelvűek az egynyelvűekhez képest. Ezt már sokan vizsgálták, sokféle eredményt is kaptak, és számunkra itt, Romániában talán nem is ez a fontos” (17).

A bevezető után, a második fejezetben, miután a szerző vázolja kutatásának szükségességét, áttekinti a témával kapcsolatos terminológiát. Erre azért van szükség, mert a kétnyelvűség-kutatások rendkívül szerteágazóak, és a jelenség definiálása éppen ezért nagyon összetett, függ attól, hogy a kétnyelvűség melyik aspektusa van éppen a középpontban. Nagyon körültekintően összegzi a szerző a kétnyelvűség típusait is, illetve a nyelvi kompetencia fogalmát is ebben a fejezetben részletezi. Itt a szerző hangsúlyozza, hogy tévedés volna azt feltételezni, hogy a domináns kétnyelvű minden nyelvhasználati téren az erősebbik nyelvén domináns. Példaként említi egy angol nyelvű számítógépes tanfolyam elvégzését, amely az angol nyelvű informatikai nyelvhasználatot esetleg megerősíti, de ettől még nem lesz valakiből angol domináns beszélő. „A különbség tehát a nyelvek ismeretének fokában (*degree*) és a nyelvek funkciójában/szerepében (*function*) rejlik” (23).

A harmadik fejezetben a szerző vázolja a beszédfejlődés és a nyelvelsajátítás elméleteit, részletezve a kétnyelvű nyelvelsajátítást, és áttekinti azokat a releváns kutatásokat, amelyek a kétnyelvűség és a kognitív képességek kapcsolatával foglalkoznak. A kétnyelvűség empirikus kutatástörténeti áttekintése azért is figyelemreméltó, mert láthatjuk, hogy a jelenlegi állásponttal ellentétben a korai kutatások úgy vélték, a kétnyelvűség kognitív hátrányokkal jár, nyelvileg sérültté teszi a gyermeket. Azért jutottak erre a következtetésre, mert a résztvevők szocioökonómiai státuszát figyelmen kívül hagyták. A szerző végigköveti a legfontosabb, és

kutatása szempontjából releváns vizsgálatok eredményeit, kiemelve, hogy bár az egynyelvűek enyhén jobban teljesítenek verbális képességeik tekintetében iskoláskor előtt, ez a tendencia megváltozik az iskoláskorral, és a két nyelv ismeretének hatásai kezdenek kifejezésre jutni pozitív asszociációk formájában (58).

A negyedik fejezet végigvezet a kutatás módszertanán, részletesen ismertetve a feltevéseket és a kutatás céljait. Ide tartozik a vizsgálati csoportok bemutatása, az adatgyűjtés helyszíneinek ismertetése. A kutatásban 97 negyedik osztályos gyermek vett részt, Kolozsvár, Székelyudvarhely és Brassó iskoláiból, ezek közül 25 kolozsvári gyermek román anyanyelvű volt. Mivel statisztikai elemzésről van szó, ezért fontos szerepet kap a vizsgálatban felhasznált mérőeszközöknek az ismertetése is. A kutatás ugyanis olyan kvantitatív mérőkön alapult, amelyek a gyermekek kognitív képességeit tesztelték. Az alkalmazott verbális és nemverbális kognitív tesztek a kétnyelvi kompetencia és a kognitív képességek, főként a végrehajtó funkciók közötti kapcsolatot képesek vizsgálni. A szerző feltételezi, hogy a kétnyelvi kompetencia pozitív hatása akkor mutatkozik meg leginkább, ha egy magas szintű (második) nyelvi kompetencia ráépül egy stabil (első) (anya)nyelvre. További feltevése, hogy minél magasabban kiegyensúlyozott a két nyelv kompetenciaszintje, annál fejlettebbek a kognitív képességek is (99).

Az ötödik fejezet a kvalitatív vizsgálatot mutatja be, amely a szülők és a tanítók által kitöltött kérdőívek elemzésével foglalkozik. Ez azért fontos, mert így a vizsgált gyerekek nyelvi és kulturális környezetét is megvilágítja a kutatás. Nagy érdeme a szerzőnek, hogy tisztázza, vajon a vizsgálati csoportok megfeleltethetőek-e egymásnak gazdasági-társadalmi tényezők szempontjából, illetve, hogy milyen környezeti és szociális háttértényezők segítik a gyermek nyelvi-kognitív fejlődését. Fontos megjegyezni, hogy nem talált szignifikáns összefüggést a család egy főre eső havi jövedelme, iskolai végzettsége és a román nyelvi iskolai teljesítmény között. Várható volt az az eredmény is, hogy amennyiben a gyermek születésétől fogva egyformán ki van téve mindkét nyelv hatásának, akkor valószínűsíthető a nagyon jó román nyelvi készségek kialakulása. Ugyancsak ezt mutatja, ha a gyermek vegyes etnikumú házasságból származik (127–128).

A nyelvi képességeket mérő feladatok eredményeit a hatodik fejezet tárgyalja, külön elemezve a nem kimondottan nyelvi feladatok eredményeit. Ezek értelmezésére és értékelésére kerül sor a hetedik fejezetben, és ezeket a következtetéseket a szerző beilleszti a tudományterület korábbi eredményeinek sorába, párhuzamba állítva azokkal. Itt kiemelném, hogy a szabad asszociációs feladatok egy igen érdekes eredményre utalnak, ahol „a szignifikáns különbségek azt mutatják hogy a román nyelvű változatban a magyar anyanyelvű csoportok teljesítménye kisebb a kolozsvári román csoporténál (ami várható volt), azonban a magyar anyanyelvű csoportok eredményei között nincs szignifikáns eltérés” (149).

Végül, az utolsó két fejezet tartalmazza a kutatás következtetéseit, a kutatás lehetséges hiányosságainak és gyakorlati hasznosságának kiemelésével. A szerző kitér az additív és az integratív kétnyelvűség-modellek értelmezésére a jelen kutatási helyzetben, és megállapítja, hogy mindkét modell előre jelezheti a gyermek kognitív teljesítményét a nyelvtudásszint(ek) és kompetenciák függvényében. Azt írja, „a kognitív előnynek itt az a feltétele, hogy a gyermek olyan környezetben nevelkedjen, ahol a nyelvek többé-kevésbé integrálódva vannak. [...] A kisebbség környezetében lévő nyelvi és kulturális sokféleség nagy értéket képviselhet, amelynek a hasznosítása figyelemreméltó eredményekhez vezethet” (196).

Mindent egybevetve, a téma megközelítése a romániai magyar kisebbség szempontjából igen lényeges. A kutatás szakszerűségét, az adatok megbízhatóságát alátámasztják a

szerző által szépen, pontosan bemutatott grafikonok, táblázatok. A könyv gazdag információkban, alapos elemzés és objektív megközelítés jellemzi.

Fontos olvasnivaló, mert figyelmeztet, ne féljünk attól, hogy az államnyelv kiváló ismerete az asszimiláció fele viszi a romániai magyar kisebbséget, hanem arra törekedjünk, hogy a két nyelv egyformán magas presztízsértékét kialakítsuk, megőrizzük. Így valóban kognitív előnyökhöz juttat a nyelvek és a kultúrák integrációja.

BIRÓ ENIKŐ

Sapientia EMTE
Marosvásárhelyi Kar
Marosvásárhely/Târgu Mureș,
Calea Sighișoarei 2
biroeniko@gmail.com

TÖRÖK ZSUZSA (szerk.), *Női identitás és szerzőség a hosszú 19. században*

TÖRÖK ZSUZSA (szerk.) 2019. **Nőszervezők a 19. században: lehetőségek és korlátok.** Reciti konferenciakötetek 4. reciti, Budapest, 376 l.

TÖRÖK ZSUZSA (szerk.) 2020. **Nők, időszaki kiadványok és nyomtatott nyilvánosság 1820–1920.** Reciti konferenciakötetek 9. reciti, Budapest. 374 l.

TÖRÖK ZSUZSA (szerk.) 2022. **Női íráshasználat és kéziratos kultúra a hosszú 19. században.** Reciti konferenciakötetek 18. reciti, Budapest. 289 l.

Nyugaton a női íráskutatásnak komoly hagyománya van, néhány éve azonban Európa keletibb részén is élénk érdeklődés kíséri figyelemmel a női alkotók szövegeit. Recenzióknak tárgya három konferenciakötet; azoknak a konferenciáknak a szerkesztett változatai, amelyeket a budapesti Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézete 2017 óta rendez a 19. századi női írásra fókuszálva. A két évente megrendezett konferenciák előadásainak tanulmányja bővített változatát Török Zsuzsa szerkeszti köteté, és a budapesti Reciti Kiadó publikálja.

Mindhárom kötet szerkezeti felépítéséről a tartalomjegyzék tájékoztat: a bevezető részt a tematikus alfejezetek követik, ezek után található a névmutató és a kötet szerzőinek rövid bemutatása. A bevezető egy felvezető részt, korrajzot és a kronologikus sorrendbe szerveződő tanulmányokat tartalmazza. A konferencián előadók nem minden esetben publikálják a kötetekben tanulmányukat, de az évek során többen visszatérő szerzőnek bizonyultak, hozzájárulva a 19. századi női kultúra újabb eredményeinek megismertetéséhez.

A *Reciti* könyvsorozat 2019-ben megjelent, negyedik tanulmánykötete a rendezvényével megegyező, *Nőszervezők a 19. században: lehetőségek és korlátok* címet kapta. A borítón felhasznált kép, *Magyar írónők arcképcsarnoka*, 1862-ből reflektál a tanácskozás előadásaira. A kötetbe a konferencia előadásai közül 17-nek szerkesztett változata került be, hat tematikus egységre bontva. A 19. századi női szerzőség kérdéskörének vizsgálata követhető itt, az irodalom-, sajtó- és társadalomtörténeti folyamatokkal való szoros összefüggésben. A konferencia és a kötet célja a fentebb említett mellett a női alkotás korabeli társadalmi-kulturális funkcióinak és változatainak feltárása, a köztük levő összefüggésekre való rávilágítás. A kötetindító tanulmányok a *Női esztétikák és kritikus nők* fejezetben jelennek meg: Balogh Piroska a női nem műélvezői szerepkörét boncolgatja, Fekete Norbert azt vizsgálja, hogy a Takáts Éva kritikusai fellépésével generált vitában kik voltak a hozzászólók és hogyan reagáltak a